

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Легези Юлії
Олександрівни на дисертацію**

**Леусенко Ірини Василівни «Адміністративна відповідальність за
забруднення та засмічення морського простору України», подану на
здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
081 «Право»**

1. Актуальність теми дисертації. Реформування системи управління відходами, проблематика адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу визначені як одні із пріоритетів розвитку держави та суспільства відповідно до змісту: Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року; Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року; Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Таким чином, одним з основних напрямів адміністративного реформування в Україні має стати створення такої нової нормативно-правової основи, яка б встановила ефективний механізм публічного управління відходами, де важливе значення має інструмент адміністративної відповідальності в цілому, і зокрема, з питань вчинення діянь, що створюють загрозу засмічення чи забруднення морського простору України або призвели до настання таких наслідків.

Власне пошуку напрямів забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України присвячена дисертаційна робота І.В. Леусенко.

Аналіз забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України, проведений у кваліфікаційній науковій роботі, свідчить, що автор комплексно та творчо підійшов до вирішення основних завдань, поставлених у дисертації. Варто підкреслити належно обраний методологічний підхід щодо дослідження окреслених проблем, що свідчить про достатній рівень володіння дисертантом сучасними методами наукового

пізнання. Загальнотеоретична конструкція поданого матеріалу сформульована з урахуванням сучасних вимог, нових ідей і тенденцій. І.В. Леусенко досягає вирішення поставлених завдань за допомогою загальнонаукових методів, що базуються на діалектичному підході до об'єкта, який досліджується, так і спеціальними прийомами наукового пізнання.

Вище викладені обставини роблять дослідження І.В. Леусенко практично значимим, а відтак й вкрай актуальним.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вивчення тексту дисертації свідчить про науково обґрунтований системний підхід автора до проблеми: аргументовано сформульована актуальність теми, досить чітко визначені об'єкт, предмет, мета та задачі дослідження, комплексно підібраний необхідний для виконання цих завдань методологічний інструментарій. Робота складається зі вступу, трьох структурно-логічно пов'язаних між собою розділів, висновків, списку використаних джерел (219 найменувань), додатків (серед яких є і розроблений авторський проект Закону України «Про забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України»). Її матеріал поданий у логічній послідовності, що сприяло розкриттю дисертантом взаємопов'язаних між собою теоретичних і практичних аспектів досліджуваної проблеми.

Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження, що в концентрованому вигляді знайшли відображення у сформульованих здобувачем наукових положеннях, висновках і рекомендаціях, забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень; застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єкту, предмету, меті і задачам дослідження; використанням сучасних досягнень юридичної науки та широкої джерельної бази дослідження; здійсненням апробації основних концептуальних ідей і

положень дослідження. Вдалий вибір методів дослідження, аналіз і синтез наукової літератури, нормативно-правових актів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу в контексті українського державотворення, спрямованого на розбудову сервісної моделі системи суб'єктів публічної адміністрації, дозволили успішно розв'язати поставлені задачі.

3. Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини в адміністративному, екологічному та господарському праві, але й їх практичною затребуваністю на сучасному етапі, зокрема для вдосконалення застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом власних напрацювань здобувача, який здійснив вдалу спробу визначити напрями забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України.

Новизна дослідження полягає насамперед в постановці та актуалізації автором питання про те, щоб на підставі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел встановити напрями адаптації законодавства України про застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору, окреслити проблеми її нормативного визначення, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері і практики його застосування.

Висвітлені автором пропозиції можуть бути застосовані: у науково-

дослідній сфері – для подальших досліджень загальнотеоретичних питань щодо встановлення адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення територіальних та внутрішніх морських вод України, удосконалення його наукового підґрунтя; в правотворчій діяльності – при підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення й усунення прогалин в адміністративній відповідальності за забруднення та засмічення територіальних та внутрішніх морських вод України; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення та підвищення ефективності практичної діяльності органів державної влади та управління у сфері охорони морського середовища України від забруднення та засмічення; у навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників із курсів: «Адміністративне право», «Адміністративно-деліктне право», «Морське право», «Морське та митне право», «Проблеми адміністративного права», а також при підготовці дисертаційних робіт та монографічних досліджень із питань правового забезпечення адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України.

Стосовно наукової новизни дисертаційної роботи слід зазначити, що оскільки проведене здобувачем дослідження ефективності адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України здійснене вже на створеній його попередниками науково-літературній базі як у сфері адміністративного права, так і інших галузевих сфер правореалізації та правозастосування, зокрема, на базі результатів наукових досліджень з науки екологічного права, права поведінки із відходами, дисертант сформулював наукові висновки та рекомендації, що відповідають сучасним завданням юридичної науки та практики правозастосування. Погоджуючись у цілому з усіма визначеними автором складовими новизни дослідження, вважаємо за необхідне акцентувати особливу увагу на деяких з них.

Заслуговує на увагу здійснений І.В. Леусенко аналітичний огляд джерел забруднення морського простору, до яких віднесено: забруднення

водних ресурсів шляхом: скидання промислових і господарських вод безпосередньо в море або з річковим стоком; надходження з суші різних речовин, які застосовуються в сільському або лісовому господарствах; забруднення дна моря шляхом навмисного поховання в морі забруднюючих речовин та в наслідок розробки родовищ корисних копалин; викидів забруднюючих речовин до атмосферного повітря. Автором з'ясовано, що найбільшу екологічну небезпеку забруднення навколишнього середовища становлять комплекси для перевантаження нафтопродуктів, перевантаження навалювальних (насипних) та хімічних вантажів (підрозділ 1.2). Автором вірно сформульовано функціональне спрямування реалізації механізмів юридичної відповідальності за забруднення морського простору України, що має забезпечити виконання завдання із правової охорони відповідних відносин, правового відновлення, компенсації, загальної та спеціальної превенції (с. 35-40).

Заслуговує на позитивну оцінку досягнутий дисертанткою висновок про те, що обставини крайньої необхідності не є підставою для звільнення від службової відповідальності за неповідомлення про скид шкідливих речовин до територіальних та (або) внутрішніх морських вод України адміністрацію найближчого порту України, а у випадках скидання з метою поховання - і органу, який видає дозволи на таке скидання, одразу після здійснення або в ході здійснення такого скидання, що протирічить міжнародно-правовим стандартам (підрозділ 1.3).

Варто підтримати прагнення авторки у пошуку напрямів оптимізації процесів кодифікації адміністративно-деліктного законодавства України, де І.В. Леусенко обґрунтовує необхідність узагальнення до окремого розділу питань, присвячених застосування заходів адміністративно-правової охорони навколишнього природного середовища», задля узагальнення адміністративних деліктів у сфері забруднення чи засмічення морського простору, де мають міститися як норми матеріального, так і норми процесуального права через суттєву специфіку останніх і відсутність їх

постійної кореспонденції з загально встановленими положеннями щодо провадження у справах про адміністративні правопорушення (с. 90-95).

В межах другого підрозділу авторкою розглядається проблематика загальнотеоретичної характеристики складу адміністративних правопорушень у сфері забруднення та засмічення морського простору України. Зокрема, важливим з точки зору теоретико-наукової цінності здійсненого дослідження є висновок Ірини Василівни про те, що у загальноправовій, так і в галузевій науковій літературі вчені, як правило, ототожнюють та не розрізняють поняття «об'єктивна сторона правопорушення» та «об'єктивна сторона складу правопорушення». При цьому дисертанткою підкреслюється, що об'єктивна сторона правопорушення є явищем реальної дійсності, що відбувається у певний проміжок часу, тоді як об'єктивна сторона складу правопорушення має визнаватися як певна теоретична конструкція, яка передбачена у диспозиції правової норми або закономірно впливає з інших ознак правопорушення, що у ній передбачені, та характеризує зовнішню сторону правопорушення (підрозділ 2.1).

Характеристика чинного законодавства, що визначає зміст об'єктивних елементів складів адміністративних правопорушень дозволила І.В. Леусенко обґрунтувати висновок, що способом вчинення адміністративних правопорушень у сфері забруднення та засмічення морського простору є: скидання забруднюючих речовин шляхом їх витоку, видалення, розливу, протікання, відкачки, виділення або спорожнювання витік, видалення, розливу або спорожнювання); викиду шкідливих речовин, що відбувається безпосередньо внаслідок розвідки, розробки і пов'язаних з ними процесів обробки в море мінеральних ресурсів морського дна; або скидання шкідливих речовин для проведення правомірних наукових досліджень з метою боротьби з забрудненням або контролю над ним.

З точки зору конструкції диспозиції адміністративно-деліктних норм у сфері забруднення та засмічення морського простору практично цінним є

висновок І.В. Леусенко про те, що адміністративна відповідальність за забруднення та засмічення морського простору настає і у разі неповідомлення адміністрації найближчого порту України про проведене внаслідок крайньої необхідності у море шкідливих речовин з судна або іншого плавучого засобу, повітряного судна, платформи чи іншої штучно спорудженої у морі конструкції, а у випадках скидання з метою поховання, то відповідальність настання у разі неповідомлення також і органу, який видає дозволи та таке скидання, одразу після здійснення або в ході здійснення такого скидання.

Третій розділ рецензованого дослідження присвячений проблематиці здійснення провадження у справах про забруднення та засмічення морського простору України. Авторкою встановлено, що провадження у справах про адміністративні правопорушення щодо забруднення чи засмічення морського простору часто пов'язується із участю у таких спорах як іноземці чи нерезидента України. При цьому встановлено, що у штатному розкладі Державної екологічної інспекцією Південно-Західного округу відсутньою є окрема посадова особа чи підрозділ, що здатен забезпечити переклад обставин справи, що результативно знижує ефективність забезпечення адміністративно-правової охорони морського простору від забруднення чи засмічення.

Здобувачем розроблено й інші наукові положення, які є новими для теорії адміністративного права, а також варто підтримати розроблені здобувачем пропозиції та рекомендації щодо внесення змін до чинного законодавства у цій сфері. Так, автором розроблено пропозиції про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Водного кодексу України стосовно досліджуваної проблеми з використанням сучасної методології юридичної техніки з метою вдосконалення нормативного регулювання та організаційного забезпечення адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення водного простору (додаток Б).

Дисертація носить завершений характер, мета дослідження досягнута,

завдання роботи виконані.

4. Загальна оцінка дисертаційної роботи та повнота викладу одержаних результатів в опублікованих працях. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, викладено у 3 наукових статтях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, і 3 тезах доповідей на наукових конференціях та круглих столах.

Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота І.В. Леусенко написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність. Автором сформульовані положення, що мають важливе значення для встановлення напрямів забезпечення ефективності адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію І.В. Леусенко водночас вважаємо за необхідне звернути увагу на питання, які могли би, на нашу думку, слугувати предметом додаткових пояснень з боку дисертанта або ж дискусії при захисті дисертаційної роботи:

1. Встановлення змісту категорій «забруднення» та «засмічення» морського простору, стану досліджуваної проблематики здійснено автором через висвітлення специфіки відповідних технологічних процесів, що певною мірою перевантажило дану дисертацією термінологією еколого-економічного та технологічного спрямування (підрозділ 1.2). Виявляється, що такий підхід виходить за рамки завдань, що були поставлені в межах даного дисертаційного дослідження;

2. При здійсненні характеристики видів відповідальності за забруднення та засмічення морського простору автором розмежовано та проаналізовано кримінально-правову, адміністративно-правову, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. При цьому далі автором по тексту дослідження формується підхід про необхідність запровадження в межах відповідних правовідносин категорії «службова відповідальність».

Але при цьому питання встановлення сутнісного змісту такого виду відповідальності висвітлено фрагментарно та вимагає додаткових пояснень під час публічного захисту;

3. Автором при класифікації протиправних діянь, спрямованих проти безпеки морського простору України, визначено, що їх кваліфікація залежить від характеру шкідливих забруднюючих речовин, що потрапляють до територіальних та внутрішніх морських вод. При цьому необхідно було приділити більш комплексну дослідницьку увагу характеристиці видів відходів, що можуть несанкціоновано потрапити до морського простору, встановити критерії їх класифікації, що з врахуванням відсильного характеру адміністративно-деліктних норм, підвищило б практичну цінність здійсненого дослідження;

4. На мою думку, в дисертації доцільно було б розглянути на рівні окремого підрозділу питання державного контролю та нагляду за використанням відходів, зокрема, еколого небезпечних відходів, у частині дотримання вимог щодо надання спеціальних дозволів на перевезення таких об'єктів, відповідності строків розгляду заявної документації, недопущенням безпідставних відмов у наданні тощо, в тому числі контролю з боку громадськості.

Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка носить самостійний і творчий характер, має наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань, насамперед, характеризує складність і актуальність досліджуваної теми та власний підхід до її розгляду дисертантом. В дослідженні автором вдалося досягти його мети.

Усе викладене дає підставу для висновку про те, що дисертація **Леусенко Ірини Василівни** на тему «**Адміністративна відповідальність за забруднення та засмічення морського простору України**» є завершеною науковою працею. Враховуючи досягнення авторкою мети та задач дослідження, в яких отримані нові науково обґрунтовані результати,

впровадження яких сприятиме забезпеченню ефективності запобігання забруднення та засмічення морського простору України, і є наявними всі підстави відмітити, що дисертація І.В. Леусенко відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – Леусенко Ірина Василівна заслуговує на присудження їй за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, господарського
та екологічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»**

Ю.О. Легеза